

gojko janjušević

nespokojne mogućnosti

i utru se dan
niko ne izade na vidjelo
da ptice među sobom podijele
preostala zrna vazduha:

1.

ako ti razjedinim jutro i bude zgusnuti bol
u neprovodno nebo u nepreboljenu viziju
praštaj nezamisliva neće biti nebo
neće crna krpa nego kamen — tvrdi lisaj na srcu
nego vrijeme rastegnuto u vrisak nego sunce
koje ne možemo ubiti koje ipak korača
izjednačeno sa buktinjom, praštaj nezamisliva
razvremenjeno nebo i zgusnuti bol
razjedinjeno jutro i nepreboljenu viziju

ako donesem dan ne bude dan nego zlatno runo
razapeto za dalekom planinom ako bude
malo najnežnijeg pepela
nečega što se još razvijava što još
treperi među našim prstima

ako krv
pretvorim u godišnja doba ako vazduh
opteretim pakosnom mišljom ako kamen
osmislim ako vodu začem strašnim sjemenom ako nož
u jedinu riječ okrenem

prštaj nezamisliva

2.

ova pobuna je vižljava sjenka iz tvog porekla
ona je crna ptica zarasta u podozrivi vazduh
ona je dobra i bezazlena
ona je nedozrela prerasta dimenzije prostora
i neobazrivo se pretvorila u prisutnost
ona je mudro zrno u kljunu zemlje
i prijeteća čigra u okrilju vremena
ona je stvarna srla u naručju planine
ona je jasna planina na kristalnom talasu
koji je zlatnim pjeskom sahranio atlantidu
ona je bezuslovno kristalni talas
ona me sramotno obmanjuje

3.

ako ovaj cvijet prihvativi kao
neobičaznu činjenicu ako zemlju iznutra
izložimo vrlo podrobnoj analizi ako
procijetamo u predodređene mogućnosti i
zatvorimo nemogući krug, vatro
razbukta u pomorandži bajko
zaključana u žutu koru
kojoj tamnoj zvijezdi podliježeš?

evo jedno ostrvo prostrano zapečaćeno u kutiju
sjevera evo mršava ruka uglijenisa na vremenu
evo neutješnog pobjeđenog koji nekud vodi
evo nebo u pamtitivjeka ravnodušno

vatro

razbukta u zreloj pomorandži zvijezdo
istucana u opipljivu prašinu
kojem tamnom toku podliježeš?

4.

prolazi krov, oblak i konjanik
prolazi zemlja, grana, dizalica
i neobičovani cvijet
protiče jedna rijeka
krilati jedna šuma
rasklapa se jedna sjenka
vjeter se uljudno preoblači

neka mi ptica
tajnim kljunom dotače obraz
svjetlosti, nekom lopovu
ukradoh nevidljivi džep
sunce me sporno pomilova
po jedinoj misli
zasniježi prašina buduće zvijezde
udahnih zrelu šenicu a zajeća vazduh
ona se njiva na sanjivi bok okrenu
odnekud kiša

a dan je
dan je porastao iznad mene
i oko mene
mnogo

petar
milosavljević

Šta je to s domaćim filmom i našim filmskim ljudima?! Naša kinematografija se toliko razgranala i raširila da gotovo svake nedelje možemo videti novi domaći film, ali ono što vidamo sve više svedoči o jednoj ozbiljnoj krizi. „Zar nama zaista prvo treba cigla da padne na glavu da bi počitali upozorenje: „Pređi na drugu stranu! Gradi se!“ bilo je rečeno u jednoj anketi koju je sprovele „Beogradска nedelja“ o filmskoj situaciji kod nas.“ Situacija u našem filmu bila je onakva kakva je, čak da Vajda nije ni postojao; naši bi se drugi ili slični vajdama. Filmove zbog kojih sad zvona na uzbunu zvone stvorila je i omogućila jedna odredena atmosfera, jedna pogrešno protumačena ekonomска i kulturna politika, jedan vulgarno i praktički primjenjen „stimulans“, — rekao je u svom odgovoru na anketu scenarista Arsen Diklić. Take ili u suštini slične stavove imali su gotovo svu anketiranu. Neki su isti čak i dalje, pa su tu atmosfere pokušali da razlože, da je vide kao posledicu organizacione i kulturno-političke prirode naših filmskih kuća i kao posledicu nedostatka pravih filmskih stvarača.

Govorili su o ovome reditelji, scenaristi i kritičari koji su na svojoj koži imali da oseste mnoge nedostatke i neuspene domaće filmske proizvodnje i iz njihovih reči zbog toga izbjiga poseban ton nemoći i gorčine. Atmosfera je stvarana mimo njihove volje, filmskom produkcijom su dirigovali više anonimnih činovnika nego standardna umetnička imena, više komercijalnog nego umetničkih interes, više „medio-kritičkih“ nego „stvaralačkih“ filmova naša produkcije, nego daroviti pojedinci koji su se afirmisali na filmu. Međutim, postoji i druga strana problema. Na kakvom je nivou, kuda se kreće i čemu teži filmska svest naših ljudi, i onih u filmu i onih oko filma, onih što pišu scenarije i što ih primaju, čitaju, prekraju, odobravaju, i onih što režiraju filmove i što ih snimaju, pa na kraju i onih koji ih gledaju. Ajzenštajn se kod nas nije pojavio, a da se pojavio sigurno bi dobio prilike da snima, sigurno bi se nametnuo svojim autoritetom i svojom ličnošću. Jedan talentovani Veljko Bulajić dobio je i dobija prilike, a filmovi debitanata kod nas su normalna pojava. Možda pored svega toga stoji gorka istina da kamere ne dobijaju uvek pravi talenti, Ali jedno je istina: ne zavisi sve ni od objektivnih teškoća, ni od organizacionih slabosti, jer postoji ipak jedna granica, jedan prag iznad kojeg je

pre svega bitna umetnikova stvaralačka potencija koja se ne može do kraja okrniti, čak ni kad su direktori produkcija anonymi i kad banke odlučuju o karakteru filmova.

KRIZA SADRŽAJA

Ne zavaravajmo se! Jednom kulturno-političkom akcijom, uskladivanjem niza pravnih formalnosti sa širokim potrebama naše filmske industrije, mogu se izbjeći mnoge i presudne prepreke i anomalije. No, da li bi se samim tim situacijom bitnije popravila. Ne bi bilo u tom slučaju naseg Vajde koji uz slepo poveravanje za dve godine snimi četiri loša filma, ne bi bilo ni stranog Vajde koji kod nas pravi promašaj, ne bi bilo još niza sličnih slabosti, ali pitanje je da li bi i tada bilo prave filmske produkcije koja daje značajna ostvarenja? Za jedan stvaralački polet u filmskom životu nije presudna samo organizaciona struktura filmskih kuća i slabosti politike u oblasti filmskog stvaranja; taj polet treba da postoji u samim stvaraocima i u atmosferi u kojoj oni stvaraju. Bilo je kod nas i dosta plemenitih pokušaja i pristoljubnih ostvarenja, ali je uprkos njima ton našoj kinematografiji davao duh konformizma: retko se ko usudjava u nešto novo da zagrise. Polifonija našeg filmskog stvaranja koja u ovom trenutku deluje više konfuzno, nego što ima obeležje vremenskog, prostornog, estetskog jedinstvenog stilu ili jedinstva interesovanja, znači pre besperspektivnosti nego snagu progresivnog procesa. Ne dolazi, izgleda, ta polifonija otuda što sv traže i svi nešto pokušavaju, nego otuda što se mnogi batrgaju u ambicijama koje nisu potencijalno stvaralačke, što se ne sustituju u opštim kretanjima koja bi, bar donekle, trebalo da budu zajednička.

Jeste, kriva je organizacija filmske proizvodnje, činovnički odnos pojedinih ljudi u filmskim preduzećima prema umetničkom stvaranju, ali, s druge strane, krivi su i sami stvaraoci. Većina i kad je dobila kamere u ruke nije imala šta da kaže i, bez te duboke potrebe za umetničkim kazivanjem, nije ni mogla da obezbedi snagu i nivo svojih proizvoda. Kod nas je poslednjih godina postala praksa da se filmi snimaju "po idejama". Neko da neku ideju, ta ideja se privati i za nekoliko meseci ispadne gotov film. Posle togita pamato se da li je taj film, ta ideja, ta bruka prošla kroz umetničke sa-

vete, da li ju je ko razmatrao. Primedba je na mestu i sasvim u skladu sa našim sistemom društvenog samoupravljanja. Ima tu, međutim, nešto gde nisu u pitanju samo vidovitost i ozbiljnost rada saveta. Takve ideje najčešće ne produ čestito ni kroz ljudе koji hoće da ih realizuju. Da su se svi glumci u inkriminisanom filmu o Šekiju preispitali u čemu to oni učestvuju, sudbina filma bi mogla da bude sasvim drukčija. „Veliku turneju“ je snimao Žorž Skrigin, ozbiljno ime naše kinematografije, oper po jednoj ideji koja ni u njemu samom nije sazrela do čvršće concepcije jednog zabavno-revijskog filma. Kad govorimo o našoj kinematografiji, možda često zabilazimo ljude koji je stvaraju i čine ovakvom kakvu ne treba da bude. Što je mislio Žorž Skrigin kad je snimao taj film? Ali kako su Puriša Đorđević, a s njim i naša filmska štampa, mogli da se povedu za idejom o primorskom lutanju jednog našeg čoveka pod imenom Dositij, iz koje je nastao film „Leto je krivo za sve“. A kad se već i povedemo za idejom, gde nam je ukus da vidimo šta snimamo i likvima se sve banalnostima služimo da bismo izazvali smeh. Ništa za sva krivi ni reditelji. Do danas, na primer, nije napravljen nijedan dobar film sa Mijom Aleksićem, iako je on u mnogo filmova igrao, iako je sam za sebe veliki umetnik, na pozornici često i kreator vrlo prefinjenog humoru. Ali Mija Aleksić verovatno i ne zahteva intervenciju u scenariju ili knjizi snimanja, ili ne odbija da igra u filmovima koji će štetiti njegovom renomenu. Radi se, dabome, o jednoj opštjoj atmosferi trke za snimanjem, trke za brzom i lakom slavom. Režiseri se žale što moraju da snimaju svakakve filmove, a ipak ih snimaju, ipak trče za snimanjem, bojeći se da ostanu sami sa sobom, da ostanu van trke, jer će nače biti pretećni i ostavljeni. Zbog takve atmosfere mnogi naši filmski glumci i ne mogu da se ozbiljno posveti filmskoj karieri. Desilo nam se mnogo puta da su najtalentovani mladi glumci dobili priliku da zabilazu samu u jednoj ili u dve sezone i da nestanu iz filmskog života potpuno zaboravljeni i zapostavljeni. Zbog čega? Zbog toga što reditelji nemaju površenja u ono što rade, u ono što žele da kažu, i misle da će verovatno imati više sreće sa novim imenima, sa novim, iako upaljivim i spasonosnim idejama. A te-

(nastavak na 12. strani)

LETO JE KRIVO ZA SVE

